

A DÉMON SZÁZ ARCA

A külföldi Stockholmban, miután szorgalmas turistához illően megismerkedett a gyönyörű város látnivalóival, az élő folklór Skansen-parktól kezdve a szabadtéri múzeum Millesgardenen keresztül a tenger mélyéről közel negyedszázad után épségben kiemelt Wasahadihajóig, nem utazhat el anélkül, hogy ne lásson legalább egy Bergman-filmet — lévén ez éppoly svéd nevezetesség, akár a smörgösbrod, ez a több tucatnyi hideg-meleg fogásból álló, híres svéd előétel egyveleg. Néhánynapos stockholmi tartózkodásom szerencsésen egybeesett ugyan Bergman nagy izgalommal várt

új filmje, a »Csend« bemutatójával —, csak épp jegyet nem tudtam szerezni hozzá a filmet játszó egyetlen moziba. A Svenska Filmindustri rokonszenves és előzékeny sajtófőnöke, Wallgren úr sietett végül segítségemre — meghallván azonban, hogy eddig még egyetlen Bergman-filmet sem láttam, a leghatározottabban lebeszélte teremtőmről: nem szabad a Csend-del kezdeni az ismerkedést Bergmannal. Ellenben rendelkezésemre bocsátotta a cég házivetítőjét, ahol azután öt nap alatt valóságos kis Bergmanfesztivált: hét filmet néztem végig az elmúlt hét év terméséből, utol-

sónak hagyva a Csendet, amely ténylegesen igazolta az előrelátó óvatosságot: ezzel valóban nem lehetett volna kezdeni!

*

A keletkezés sorrendjében az első látott film, »Egy nyári éj mosolya« (1955, cannesi különdíj 1956) hamvasbájú, kosztümös vígjáték, a főszerepben az »Egy nyáron át táncolt«-ból nálunk is ismert Ulla Jacobssonnal, a csöndes mosolytól a harsány kacagásig a derű száz színét sürítve egy biedermeier Szentivánéji álom költői játékába. Ez a film egy általában erősen tragikus beállítottságú

Victor Sjöström az »Erdel szamócá«-ban

Ulla Jacobsson az »Egy nyári éj mosolyá-ban

rendező ragyogó humorérzékét tükrözi — ember félelmekkel és szorongásokkal teli életérzését. A Szentföldről kiábrándultan és kételkedéstől gyötörve hazatérő kereszteslovagot — mint a huszadik század emberét az atomhalál fenyegető réme — a Fekete Halál, a pestis irtóztató látványa fogadja. A sivataggá vált országban kóborolva találkozik egy vándorkomédiás házaspárral,

»A hetedik pecsét« (1956, cannesi különdíj 1957) egy középkori moritát hangján és egy düreri ihletésű haláltánc allegóriájába burkolva tükrözi a modern

akik a szenvedés és pusztulás közepette is megőrizték életkedvüket és hitüket a jövőben. A lovag sakkjázmára hívja ki a Halált, és önmagát feláldozva megmenti a kis családot. A film két főszereplőjének ez volt az első Bergman-szerepe, egyszersmind az első jelentős filmszerepe is: a Halált alakító Bengkt Ekerottal (a »Hosszú út

házaspárral,

Gunnar Björnstrand, Eva Dahlbeck és Gull Natorp az »Egy nyári éj mosolyá-ban

Gunnar Björnstrand és Ulla Jacobsson az »Egy nyári éj mosolyá«-ban

az éjszakába» stockholmi ősbemutatójának rendezője) az »Arc«-ban, a lovaggal, Max von Sydowval pedig ezentúl csaknem valamennyi Bergman-film-ben találkozunk.

*

Bergman szerint »amit eddig csináltam, az csak ujjgyakorlat

Max von Sydow és Ingrid Thulin az »Arc«-ban

Max von Sydow és Ingrid Thulin

volt; első igazi filmem a huszonötödik«. Az »Erdei szármóca« (1957, berlini I. díj és Arany-medve 1958, mar del platai I. díj és legjobb színészi alakítás díja 1959) egyetlen nap és egy hosszú autót út eseményeibe ágyazza egy

Victor Sjöström és a fiatalok az »Erdel számócá«-ban

öregkorára önhibájából magámaradt tudós történetét. Az idős orvosprofesszor, élete alkonyán díszdoktori avatására utazva, számot vet önmagával, és nyomasztó álmok és fájdalom visszaemlékezések tisztító tűzén át kilép önzésének önkéntes céljából és megtalálja a már-már elvesztett utat családjához és környezetéhez. A svéd film és színház Nagy Öregének, a 80 éves Victor Sjöströmnek (maga is vagy félszáz — részben még néma — film rendezője) csodálatos alakítása, emellett a film lenyűgöző ritmusa és három hátorzongató álomjelenete valóban felejthetetlen: Bergman itt már imponáló biztonsággal térképezi fel az emberi lélek homályos útvesztőit, felépítve a maga — ettől fogva egyre mélyülő és gazdagodó — szuverén szimbólumvi-

lágát. (A filmet rövidesen bemutatjuk.)

Az »Arc« (1958, velencei legjobb rendezés díja 1959) ebből a szempontból átmeneti hullámvölgy: grand guignol- és burleszk-elemek heterogén keveréke, zavaros filozófiával, lapos misztikummal, naiv és következtelen moralizálással, jórészt közhelyszerű, nehézkes szimbólumokkal. A sztori egy múlt századvégi mesmerista hipnotizőr kalandjait meséli el; legnagyobb értéke egy egész sor pompás alakítás, így mindenekelőtt Sydow, Ingrid Thulin és Bergman egy másik kedvenc színésze, Gunnar Björnstrand remekbe szabott portréi.

A »Szűz forrása« (1959—60, Oscar-díj 1961) forgatókönyvét a neves svéd író, Ulla Isaksson írta egy középkori skandináv bal-

lada alapján; ez a lassú, kimért, könyörtelen ballada hangvétel jellemzi a filmet. A történet egy fiatal parasztlányról szól, akit, egy erdőn áthaladtában, három favágó megerőszkol, majd meggyilkol. A bestiális bűntény azonban kiderül, és a kislány apja megöli a gyilkosokat. A film, bár a különböző fizikai kegyetlenségek bemutatásában nem mentes némi brutális naturalizmustól, egészében mélyszélesen költői és megrázóan drámai alkotás, új hang Bergman oeuvrejében: ő, aki megszállott ördögűzőként idézi fel minden egyes művében az emberi lélek sötét démonait, itt a Gonosz új arcát festi meg egy népballada keretei közt. a háttérben a gyönyörű északi táj félelmetes szépségével.

LIEBNER JÁNOS